

FÖRRÅD I NYBO

Arkeologisk förundersökning

Nybo 2:2
RAÄ 31:2
Valbo socken
Gävle kommun
Gästrikland
2015

Inga Blennå

FÖRRÅD I NYBO

Arkeologisk förundersökning

Nybo 2:2
RAÄ 31:2
Valbo socken
Gävle kommun
Gästrikland
2015

Rapport 2015:14
Inga Blennå

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF-format från länsmuseets hemsida www.lansmuseetgavleborg.se

Rapporter, böcker och mycket annat kan Du köpa/beställa i länsmuseets butik butik@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg

Box 746, 801 28 Gävle

Tel 026-65 56 00

www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2015

Omslagsbild: Undersökningsområdet vid Valbo RAÄ 31:2. Slaggvarpet är rödmarkerat på bilden. Foto: Anders Altnér

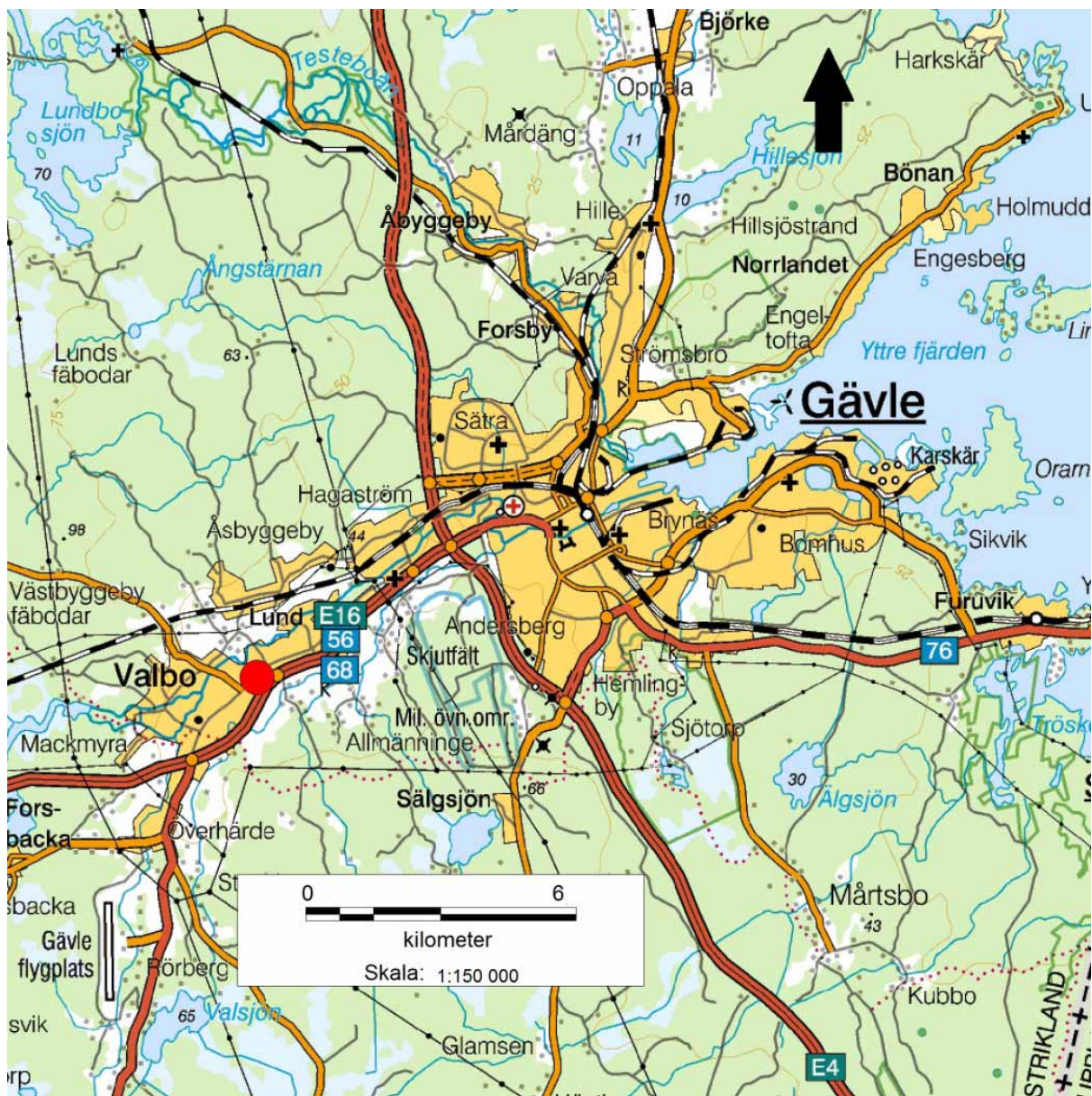
Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande MS2010/01366.

ISSN 0281-3181

Print: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLL

Sammanfattning.....	5
Inledning.....	6
Målsättning och metod.....	6
Topografi och fornlämningsmiljö.....	6
Resultat.....	7
Förslag till vidare åtgärder.....	10
Referenser.....	10
Administrativa uppgifter.....	10
Bilaga 1. Schakt- och rutbeskrivning.....	11
Bilaga 2. Profilritning.....	12

Figur 1. Utdrag ur digitala vägkartan. Undersökningsområdet är markerat med rött. Skala 1:150 000.

SAMMANFATTNING

Länsmuseet Gävleborg har utfört en arkeologisk förundersökning av en blästbrukslämning, RAÄ 31:2, i Valbo socken, Gävle kommun. Arbetet gjordes inför ombyggnad av en förrådsbyggnad på fastigheten Nybo 2:2 efter beslut av Länsstyrelsen Gävleborg (Lst dnr 431-1659-15). För de arkeologiska arbetskostnaderna beviljades fastighetsägaren bidrag från Länsstyrelsen. Arbetet utfördes den 27 maj 2015.

Sju schakt grävdes med maskin invid RAÄ 31:2 och i anslutning till den aktuella förrådsbyggnaden. Inuti byggnaden grävdes fyra provrutor. Totalt undersöktes cirka 12,5 kvadratmeter. Vid förundersökningen påträffades förhistorisk slagg men endast i påförda lager. Inga spår av anläggningar eller fynd kunde påvisas i de undersökta ytorna.

Figur 2. Undersökningsområdet markerat med blått. Omkringliggande fornlämningar är markerade med rött.

INLEDNING

Länsmuseet Gävleborg har på uppdrag av ägaren till fastigheten Nybo 2:2 utfört en arkeologisk förundersökning invid blästbrukslämning RAÄ 31:2 i Valbo socken. Arbetet föranleddes av en eventuell ombyggnad av ett förråd på fastigheten samt en anslutande kabeldragning. Arbetet utfördes efter beslut av Länsstyrelsen Gävleborg (Lst dnr 431-1659-15) den 27 maj 2015 av Anders Altner och Inga Blennå. För de arkeologiska arbetskostnaderna beviljades fastighetsägaren bidrag från Länsstyrelsen.

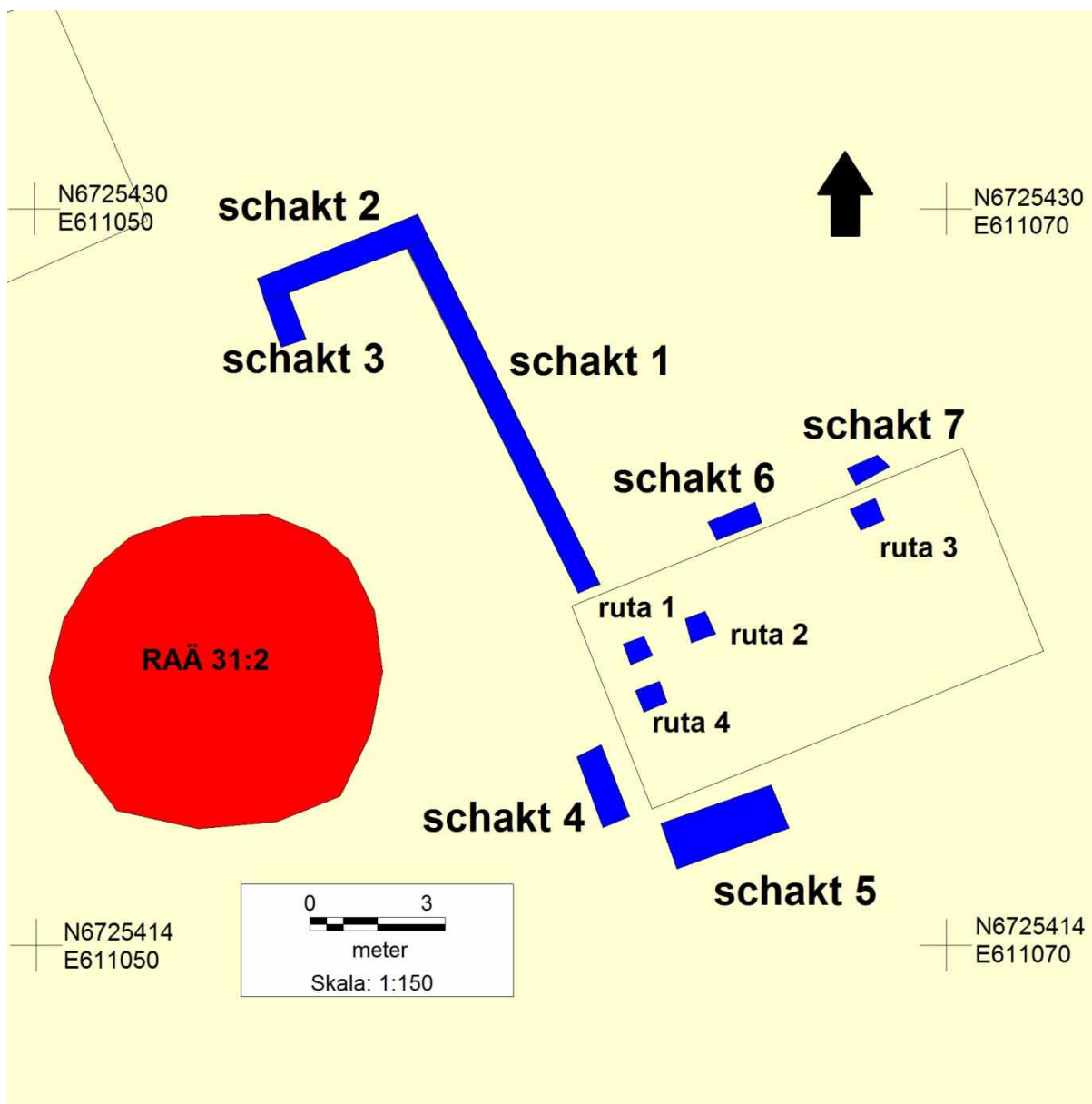
MÅLSÄTTNING OCH METOD

Syftet med förundersökningen var att undersöka om fornlämningen kom att beröras av ombyggnationen, att dokumentera fornlämningen och därmed tillvarata och öka kunskapen om områdets historia. Förundersökningen utfördes i form av schaktdragning i anslutning till förrådsbyggnaden och invid slagghvarpet RAÄ 31:2 samt manuellt upptagna provrutor inne i byggnaden. Schakten mättes in med GPS, fotograferades, beskrevs och ritades.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Valbo socknen utgörs av en tydlig dalgång omgiven av glestbebyggd skogsmark. Genom dalgången rinner Gavleån, med flera biflöden, som söder om följs av Valboåsen. Valbo socken är länets fornlämningsrikaste socken, särskilt utmärkande är antalet lämningar från sten- och järnåldern. Till exempel finns ett flertal keramikförande stenåldersboplatser, slagghvarp, järnframställningsplatser och gravar från järnålder.

Den aktuella lämningen RAÄ 31:2 består av ett slagghvarp, cirka 10 meter i diameter och 1 meter högt. På angränsande fastighet har tidigare funnits en gravhög och delar av en järnframställningsplats (RAÄ 31:1) som undersöktes och togs bort av Riksantikvarieämbetet år 1981 (Hjärtner-Holdar 1996). Högen bestod av jord och sand med stort inslag av slagg. Centralt fanns ett kärnröse med brandlager. Graven innehöll brända ben, bronsbleck, pärlor, spikar och nitar. Den del av järnframställningsplatsen som undersöktes utgjordes av en kolningsgrop, sju härdar, två ugnar och en stenkonstruktion. På samma fastighet finns också en uppgift om ännu ett slagghvarp (RAÄ 31:3). Blästbruket har varit en viktig näring och under järnåldern producerades stora mängder järn i Gästrikland. Slaggen kan ha haft en symbolisk eller rituellt funktion och det är vanligt att även återfinna slagg i gravar från denna tid.

Figur 3. Schakt 1–7 och provrutorna 1–4 är blåmarkerade. Slaggvarp RAÄ 31:2 är rödmarkerad.

RESULTAT

Vid förundersökningen drogs sju schakt med en liten grävmaskin inom tomtytan och fyra provrutor inuti förrådsbyggnaden. Tre av schakten grävdes nordväst om förrådet och mot bostadshuset (schakt 1, 2 och 3) inför en anslutande kabeldragning. Schakt 1 var 9×0,5 meter (NV-SÖ) och 0,35–0,45 meter djupt. Schakt 2 var 4×0,5 meter (NÖ-SV) och 0,4–0,5 meter djupt. Det anslöt i vinkel till norra delen av schakt 1. Schakten bestod av ett 0,2–0,45 meter tjockt påfört lager med omrörd, mörk humös sand med inslag av slagg, tegel, taktegel, keramik, glas och spik. Lagret övergick i sterilt ljusbrunt grus med inslag av rundade naturstenar. För att kontrollera om slaggvarpets utsträckning var större än vad som kunde iakttas okulärt, grävdes schakt 3 vinkelrätt i västra änden av schakt 2. Schakt 3 var 1×0,5 meter (NV-SÖ) och 0,6–0,7 meter djupt. Det bestod av ett 0,6 meter tjockt påfört lager med omrörd mörk humös sand med inslag av stora bitar slagg, även en bit utgörande del av ugnsvägg. I botten av lagret, under slaggen, fanns rikligt med tegel. Lagret övergick i sterilt ljusbrunt grus.

Figur 4. Schakt 1 i profil mot väster. Foto: Anders Altnér.

Schakt 4 grävdes invid förrådets västra gavel. Det var 1,5×0,5 meter (SSV-NNÖ) och 0,5 meter djupt. Det bestod av ett 0,3 meter tjockt matjordslager med endast ett par fragment av slagg. Lagret övergick i steril ljusbrun mjäla. Vid förrådets långsidor grävdes tre schakt. Schakt 5 var 2,5×1 meter (ÖNÖ-VSV) och 0,15–0,2 meter djupt. Det bestod av 0,15 meter tjock mjälig sand som övergick i sterilt grovt grus. Schakt 6 var 1×0,5 meter (ÖSÖ-VNV) och 0,35 meter djupt. Schakt 7 var 0,8×0,4 meter (Ö-V) och 0,35 meter djupt. Schakten bestod av 0,35 meter tjocka lager grusigt humös sand som övergick i sterilt gråbrunt grus.

Inuti förrådsbyggnaden undersöktes en kvadratmeter fördelad på fyra provrutor, varje ruta var 0,5×0,5 meter stor. Rutorna grävdes manuellt. Provruta 1 och 4 togs upp i förrådets västra del, ruta 2 i centrala delen och ruta 3 i den östra. Rutorna bestod av ett 0,15–0,3 meter tjockt sandinblandat matjordslager som övergick i sterilt gråbrunt grus. I matjordslagret fanns mindre slaggstycken och en del recent material.

Inget av de schakt och rutor som undersöktes innehöll anläggningar eller förhistoriska fynd. Förundersökningen gjordes i direkt närhet till slaggvarpet och det var tydligt att mängden slagg ökade nära detta. Schakt 3 togs upp för att se om slaggvarpets utsträckning kunde tangera gränsen för förundersökningsytan. All förhistorisk slagg som framkom låg emellertid i påförda lager under vilka den sterila grusåsen vidtog.

Figur 5. Schakt 1 fotograferat från nordväst. Foto: Inga Blennå.

Figur 6. Ruta 4 i förrådsbyggnadens sydvästra del. Foto. Inga Blennå.

FÖRSLAG TILL VIDARE ÅTGÄRDER

Länsmuseet anser att inga vidare arkeologiska åtgärder är nödvändiga inför den planerade ombyggnationen av förrådsbyggnaden.

REFERENSER

Hjärtner-Holdar, E. 1996. *Arkeologisk undersökning av RAÄ 31 – Tre faser av utnyttjande*. RAÄ 31, Valbo socken, Gästrikland. Rapport UV Uppsala, Riksantikvarieämbetet.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr: 431-1659-15

Beslutsdatum: 2015-04-21

Länsmuseets Gävleborgs dnr: 2434/320

Uppdragsgivare: Torbjörn Jonsson

Undersökningstid: 27maj 2015

Projektledare: Inga Blennå

Arkeologisk personal: Anders Altner och Inga Blennå

Fastighet: Nybo 2:2

Koordinatsystem: Sweref 99 TM

Undersökt yta: ca 12,5 m²

Arkeologtimmar: 14

Dokumentationshandlingar: Förvaras i Länsmuseet Gävleborgs arkiv

Fynd: -

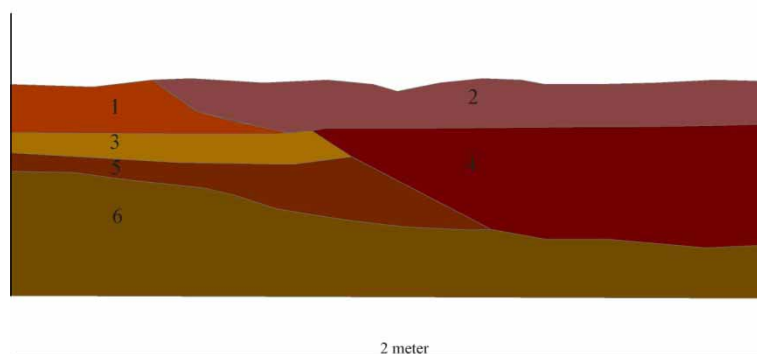
BILAGA 1. SCHAKT- OCH RUTBESKRIVNING

Schakt	Längd m	Bredd m	Djup m	Beskrivning	Fynd
1	9	0,5	0,35-0,45	Påförd och omrörd mörk humös sand med slagg (cirka 4 liter) och recent material. Övergår i sterilt ljusbrunt grus.	Slagg, tegel, keramik (sentida), spik.
2	4	0,5	0,4-0,5	Påförd och omrörd mörk humös sand med slagg (cirka 2 liter) och recent material. Övergår i sterilt ljusbrunt grus.	Slagg, tegel, taktegel, glas.
3	1	0,5	0,6-0,7	Påförd och omrörd mörk humös sand med slagg (cirka 6 liter) och tegel. Övergår i sterilt ljusbrunt grus.	Slagg, tegel.
4	1,5	0,5	0,5	Matjord, med ett par fragment av slagg, som övergår i steril ljusbrun mjäla med inslag av rundade naturstenar.	Slagg
5	2,5	0,5	0,15-0,2	Mörk, mjällig sand som övergår i sterilt grovt grus.	-
6	1	0,5	0,35	Grusig humös sand med enstaka tegelkross, övergår i sterilt gråbrunt grus med inslag av rundade naturstenar.	Tegel
7	0,8	0,4	0,35	Grusig humös sand som övergår i sterilt gråbrunt grus med inslag av rundade naturstenar.	-

Provruta	Längd m	Bredd m	Djup m	Beskrivning	Fynd
1	0,5	0,5	0,3	Mörkbrunt homogent matjordslager med inslag av små slaggstycken (cirka 0,5 liter) och recent material. Övergår i sterilt gråbrunt grus med inslag av rundade naturstenar.	Slagg, tegel, porslin, djurben, järnspik, flakglas.
2	0,5	0,5	0,2	Mörkbrunt homogent sandinblandat matjordslager med inslag av små slaggstycken (cirka 0,3 liter) och recent material. Övergår i sterilt gråbrunt grus med inslag av rundade naturstenar.	Slagg, tegel.
3	0,5	0,5	0,15	Mörkbrunt homogent matjordslager med inslag av små slaggstycken (cirka 0,2 liter) och recent material. Övergår i sterilt gråbrunt grus med inslag av rundade naturstenar.	Slagg, spik.
4	0,5	0,5	0,3	Mörkbrunt homogent matjordslager med inslag av små slaggstycken (cirka 0,1 liter) och recent material. Övergår i sterilt gråbrunt grus med inslag av rundade naturstenar.	Slagg, spik, djurben

BILAGA 2. PROFILRITNING

N6725425,3
E611060,7

Profil, del av västra långsidan i schakt 1. Skala 1:20.

1. *Matjord*
2. *Påfört grus*
3. *Ljusbrun humös sand*
4. *Omgrävda massor av mörk sandig humös jord, natursten, tegelkross, keramik, spik och enstaka blästslogg.*
5. *Mörkbrun humös sand*
6. *Steril grovkornig sand*

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, BOX 746, 801 28 GÄVLE · TEL 026-65 56 00. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE
BESÖKSADRESS: SÖDRA STRANDGATAN 20, GÄVLE